

Holten en Rijssen toen...

Rondwandeling Holterberg

- **Periode:** jaren 1733-nu
- **Startpunt:** jaarpal 1733, hoek Jeurlinksweg / Oude Deventerweg, Holten
- **Lengte:** 9,3 km

Gebruiksaanwijzing:

- De nummers in deze beschrijving verwijzen naar de jaartallen op de paaltjes.
- De letters verwijzen naar de betreffende zijde van de informatiekubus: R = regionale gebeurtenissen; N = Nederland; E = Europa; W = overige werelddelen.
- Scan onderweg QR-codes voor filmpje e.d.
- Vanaf jaarpal 2001 volgt je de routebeschrijving naar het startpunt.

Bewegwijzering

Wit-paarse bordjes geven de looprichting aan. De bordjes zijn vaak bevestigd aan lantaarn- en straatnaampalen.

Podcast

Tip! Beluister voor je op pad gaat de podcast bij deze rondwandeling. Dan krijg je in het kort te horen wat er in deze periode gaande is. Dat maakt het gemakkelijker om gebeurtenissen die je onderweg tegen komt in die tijd te plaatsen. De podcast staat op de website van het Wereldtijdpad: zie pagina van deze rondwandeling.

[Tijd van rondwandeling Holterberg](#)

Intro

Holten en Rijssen hebben een rijke historie. Deze wandeling zet je op het spoor van een aantal wetenswaardigheden uit de tijd dat beide plaatsen nog gescheiden optrokken.

1736-R Eet smakelijk...

Ook in deze tijd eet men wat de pot schaft, maar een vetpot kun je het niet noemen. Hoe zou dat zo komen? Gevolgen?

Ook in een ander opzicht is er weinig nieuws onder de zon: er wordt al volop gespeculeerd! (1736-N)

Je loopt nu over de Jeurlinksweg. De weg dankt zijn naam aan Erve Jeurlink, een boerderij op het perceel van Jeurlinksweg 16. Jeurlink komt oorspronkelijk van de eigennaam Jordening. Van 1429 tot circa 1785 hebben op deze boerderij vele families met de naam Jeurlink gewoond. Hun naam werd verschillend geschreven: o.a. Joerlinck, Jurlinck, Juurlink. De familienaam is als huisnaam blijven bestaan.

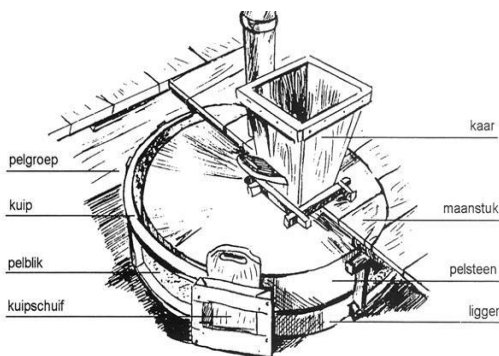
1743-R Diervriendelijk

In deze tijd kende niemand het begrip 'scharrelvarkens', maar ze waren er wel. Zijn de mensen in deze tijd dan zo diervriendelijk?

1752-R Oud?

Het heeft niet veel gescheeld of de Rijssense Pelmolen was rond 1970 afgebroken. Gelukkig werd daar op het laatste moment een stokje voor gestoken, want ooit was het één van de belangrijkste industriemolens van Twente. Hoe oud is dit monument nu?

Dit is de pelmachine van de molen. Wat werd er gepeld?

De molen werd gebouwd in opdracht van Jan ter Horst (geb. 17 maart 1700). Een bekende familienaam in Rijssen. In dit jaar nemen de Staten-Generaal maatregelen om de molentechniek te beschermen. *Je loopt op de Lammertsweg, genoemd naar het boerderijtje van de familie Lammers. Na een grote verbouwing woont de familie Van der Laan er nu.*

1765-R Armenjager

Er zijn veel oude ambachten verdwenen. Is dat met de armenjager ook het geval?

In Groningen hebben ze een andere oplossing voor het probleem bedacht... (1765-N)

1787-R Scheiding van kerk en staat?

In Rijssen bemoeit de predikant zich in deze tijd volop met de politiek en hij is ook niet erg Oranjegezind....

Ook in het midden van het land is er volop herrie. Gelukkig laten de Fransen ons weten dat ze zich niet met onze zaken zullen bemoeien. (1787-N) Hoe dan ook, in deze regio zal men niet hebben geweten dat er aan de andere kant van de Atlantische Oceaan ook belangrijke zaken speelden. (1787-W)

1799-R Loop naar de pomp...

Barre tijden in ons land. Maar niet alles is kommer en kwel. Aan wie hebben we deze pomp te danken?

Je loopt over de Koordesweg, genoemd naar boerderij Koordes die wat verder op in de wei ligt. De boerderij heet tegenwoordig De Berghoeve. In het weiland bij de boerderij komt zomaar een waterstroom uit de grond: een spreng of wel. Het is het begin van het riviertje Soestwetering. Het loopt langs Okkenbroek en Lettele en buigt dan af richting Zwolle, waar het in de IJssel uitmondt. Daar is het riviertje inmiddels wel zo'n 10 meter breed!

1813-R De Russen komen...

Niet iedereen weet het meer, maar ooit werden we hier bevrijd door de Russen. Hun opperbevelhebber strijkt neer in Rijssen. Wie zullen de 'bevrijding' met gemengde gevoelens hebben beleefd?

Havezate De Oosterhof, Russisch hoofdkwartier...

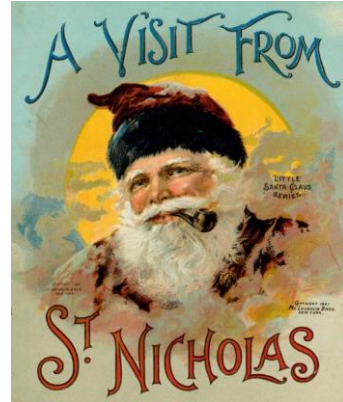
Wat dominee Cramer (1787!) er van vond, is niet bekend, maar hij zal niet erg blij geweest zijn met het nieuws uit Scheveningen. (1813-N)

1823-R Steengoed

De Holtenaren zullen ongetwijfeld blij geweest zijn met de vooruitgang in hun dorp, hoewel... hij trekt wel veel verkeer aan. Waarom toen niet direct al een rondweg is aangelegd, blijft een raadsel!

In hetzelfde jaar wordt niet zo ver van Holten, in Deldenerbroek, een tijdperk afgesloten.

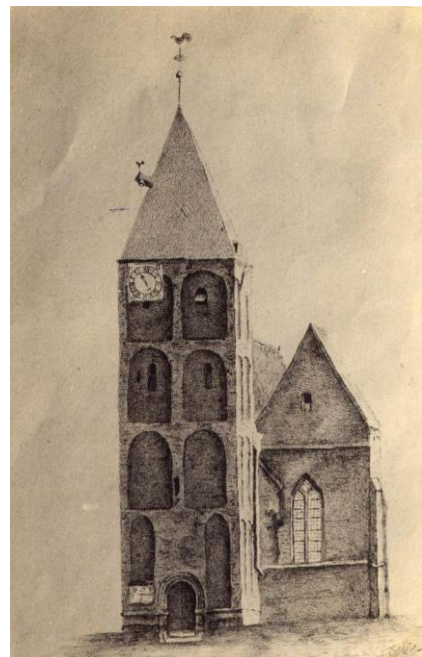
En aan de andere kant van de oceaan wordt dit jaar 'onze' sinterklaas geïntroduceerd. (1823-W)

Je loopt nu door de Flishoek, onderdeel van het buurtschap Neerdorp. De Flisweg dankt zijn naam aan de boerderij op Helhuizerweg 16, die tussen 1675 en 1683 werd gebouwd. De eerste bewoner heette Peter in de Hutte, alias Peter Flis. De laatste naam ging over op de boerderij. Daarna werden de bewoners, hoewel het om totaal andere families ging, vaak nog aangeduid met de voorvoeging Flis.

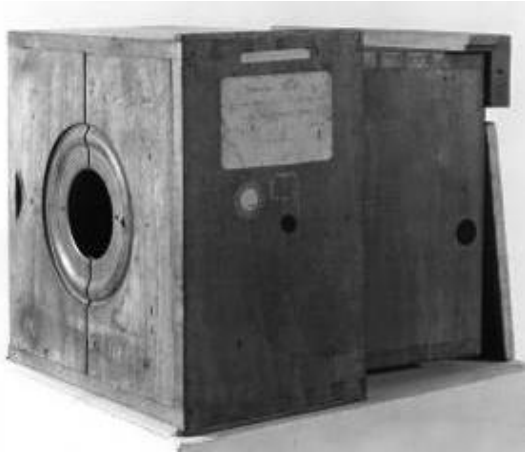

1826-R Ramp

Ooit was de toren van de Schildkerk helemaal van steen. Wat is er gebeurd?

Zo zag de Schildkerk er voor 1826 uit. Zoek de verschillen!

Camera van Joseph Niépce (1765-1833)

De afbeelding van de oude Schildkerk is geen foto maar een tekening. Voor het maken van een kiekje moest je dit jaar wel even de tijd nemen. De Fransman Joseph Niépce wist er alles van. (1826-W)

Dominee Hendrik de Cock heeft dit jaar andere zorgen aan het hoofd. Vrijheid van meningsuiting bestaat nog niet... (1835-N)

De Meester Bosweg dankt zijn naam aan Kornelis Bos die van 1921 tot 1934 schoolmeester was op de Openbare Lagere School Espelo, ook wel Bosschool genoemd omdat ze midden in het bos staat. De naam Bos wordt in Espelo nog altijd met respect uitgesproken, omdat meester 's winters o.a. ook cursussen voor landbouwers verzorgde. Zijn zoon Piet stichtte in 1938 het natuurhistorisch museum op de Holterberg.

Een andere bekende bewoner van het meestershuis aan de Raalterweg was de in 1997 overleden cineast Bert Haanstra. Hij werd er in 1916 geboren.

1829-R Ramp

Ook Holten bleef niet voor rampen gespaard. Op 16 juni, tussen vijf en zes, begon het allemaal ten huize van de familie Bosscher...

1835R Hoe knopen we de eindjes aan elkaar?

Het zal jaren duren voordat de Holtenaren de grote brand te boven komen. In veel gezinnen heerst bittere armoede. De gemeente schiet te hulp. De arbeidsinspectie zou vandaag de dag de oplossing ongetwijfeld hebben afgekeurd, maar het waren nu eenmaal andere tijden.

Aan de Meester Bosweg ligt kinderboerderij Dondertman, gesticht in 1999. Er komen jaarlijks tussen de 60 en 70 duizend bezoekers. Bij de boerderij lag vroeger een vruchtbaar perceel met veel en goed gras dat veel boter opleverde en daarom Botterkaamp werd genoemd.

1844-R Geen geld voor de krant

Op 4 januari van dit jaar rolt het eerste nummer van de Twentsche Courant van de pers. Als je leest wat arbeiders in deze tijd verdienen, kunnen we er van uitgaan dat niemand van hen een abonnement op de krant zal hebben genomen.

1851-R Spuit elf...

In Holten hebben ze gedacht: zo'n ramp als in 1929 overkomt ons geen tweede keer. De gemeenschap tast diep in de buidel en koopt er wel twee.

En in Amerika opent een ondernemer een machinefabriek. Zijn naam zal over de hele wereld een begrip worden. (1851-W)

1864-R Feest in Rijssen

In Rijssen wordt dit jaar de eerste steen voor een enorme fabriek gelegd. Het betekent werkgelegenheid en in veel gezinnen brood op de plank. Wie het niet gelooft, moet straks even doorlopen naar jaarpaal 1890.

De Helhuizerweg loopt naar buurtschap Helhuizen. De naam 'hel' lijkt er op te duiden dat het in het buurtschap vroeger niet pluus was. Maar waarschijnlijk verwijst 'hel' eerder naar de kwaliteit van de grond waarop het buurtschap gevestigd is: slechte, hoge en droge zandgrond. In Wereldoorlog II lag aan de Helhuizerweg een kamp van de Nederlandse Arbeidsdienst, waar jongemannen vanaf achttien jaar door de Duitsers gedwongen werden te werken aan ruilverkavelingprojecten en in de bosbouw.

1871 Je straatje schoonvegen

In Holten krijgen ze een nieuwe politieverordening. Als er toen een Holtens Nieuwsblad had bestaan, zouden er kranten over vol geschreven zijn! Maar zoals zo vaak logen de gebeurtenissen in de rest van Nederland en daarbuiten er ook niet om.

1888 Opnieuw feest

Dit jaar is er groot feest in Rijssen, Holten en Dijkerhoek.

Trouwens ook elders gebeuren er dingen die grote invloed op het leven van mensen zullen gaan uitoefenen.

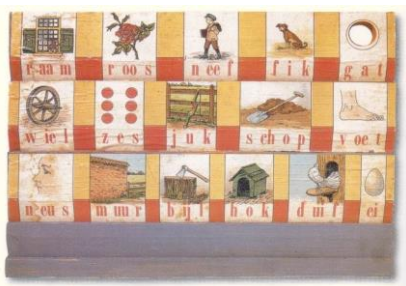
Je zou er een top vijf uit kunnen samenstellen met op nummer 1 de gebeurtenis die de meeste impact op mensen heeft gehad:

1.?
2.?
3.?
4.?
5.?

1897-R Bruggenbouwers

Zwolle krijgt dit jaar een paardentram. In Groenlo wordt een nu wereldberoemde fles geïntroduceerd. De roltrap wordt uitgevonden en in Rijssen...

Een aantal kilometers verderop, in Deventer, schrijft bovenmeester Hoogeveen geschiedenis, door een eerste versie van het schoolplankje te ontwerpen. Dankzij hem leerden hele generaties goed lezen.

1903-R Sterrenwacht

In dit jaar verrijst in de omgeving de Holterberg een sterrenwacht! De toren is gebouwd in opdracht van textielabrikant van Wulfften Palthe uit Almelo. Hij bezit het gebied rond de Sprengenberg en jaagt er geregeld. Het huis is geheel zelfvoorzienend met een

eigen waterput en windmolen. Bij het huis hoort ook een kolk met een badhuisje. Dit gebouwtje bestaat nog, het wordt door de omwonenden het heksenhuisje genoemd.

Badhuisje bij de Sprengenberg

Wielersportfans moeten even doorlezen! (1903-E)

1906-R In de put

Denk niet dat Holtenaren tobbers zijn, maar in dit jaar zitten velen toch regelmatig diep in de put.

Vroeger dacht men dat zich in dit deel van de Holterberg heksen ophielden, vandaar: Heksenweg. Vanaf de Heksenweg is het Numendal te zien. Het dal met een lengte van ongeveer 500 meter is ontstaan door smeltwater in de voorlaatste ijstijd. Het verhaal gaat dat in de 14^e eeuw in het dal een heks, genaamd 'Old Minneke', woonde. Ze verbleef er in een onderaards hol. Hoewel bijzonder minziek, was ze niet bepaald knap te noemen. Op haar kale schedel bevonden zich twee vuilbruine zwart dooraderde wratten die, als ze zich snel voortbewoog, een blauw licht verspreidden. Boven de felgroene uilenogen in het smalle voorhoofd waren geen wenkbrauwen. De aan weerszijden van de mond uitschietende gele, half vermolmde

everzwijntanden spoten af en toe slangengif. Net als alle heksen beschikte ze over bovennatuurlijke krachten waardoor ze overal gevreesd was. Het was Old Minneke te doen om jonge boerenzoons die ze probeerde te verleiden en naar haar hol te lokken. Als zo'n boerenjongen met haar het hol inging, mocht hij zoveel goud meenemen als hij maar kon dragen. Alleen wie dat deed, lachte z'n hele leven nooit meer normaal. Nee, de goudvinders schaterden hun hele verdere leven met een helse klank, rauw en hard.

1910-R Gemekker in Rijssen

In Rijssen is het gemekker niet van de lucht.

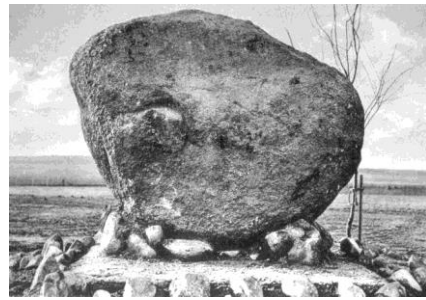
1918-R – Opvang voor vluchtelingen

Al in 1914 is dit gebouw in Rijssen klaar. In de eerste jaren doet het dienst als opvanghuis voor Belgen die het oorlogsgeweld ontvlucht zijn. Overijssel vangt ongeveer tienduizend vluchtelingen op. In dit jaar wordt het gebouw nu ook officieel in gebruik genomen, terwijl in heel Twente de scholen voor onbepaalde tijd dicht gaan...

1919-R Groot licht

In 1909 kreeg Holtenaar Jan Bergman – 'Binnen Jan' in de volksmond – al eervol ontslag als nachtwacht van het dorp. Hij bleef nog wel in dienst als klokkenluider, doodgraver, lantaarnopsteker en dorpsomroeper. Dit jaar verliest hij weer een taak.

1925-R Circusact

Niet elke circusact lukt!

Het is ook het jaar van *Dolle mina*, het Schröderhuis, de TT van Assen (1925-N), *Mein Kampf* (1925-E), de frisbee (1925-W) en een nieuwe zijbeuk voor de Schildkerk in Rijssen (1925-R)....

1931-R Hup Rijssen hup...

Belangrijk moment voor sportminnend Rijssen.

Een foto uit 1935, maar het begon allemaal met een legaat van dokter Stokkers die in 1931 overlijdt.

1938-R Natuurliefhebber

Zijn natuurdiorama's zijn fascinerend mooi.
Het jaar ook van Beatrix, Margriet en de balpen.

1945-R Verdriet en vreugde

Een wereldberoemde foto die tussen 8 en 14 april van dit jaar werd gemaakt langs de weg van Holten naar Rijssen. 1945, een gewelddadig en gedenkwaardig jaar. Op de foto de Loker mölle, gebouwd in 1797 en afgebrand op 17 juni 1961.

Niet ver van waar je nu loopt, is de Canadese oorlogsbegraafplaats met bijna 1400 graven van soldaten die in de laatste dagen van de oorlog in Noord-Nederland en Duitsland sneuvelde. Als je de begraafplaats en het bijbehorende informatiecentrum wilt bezoeken, loop je door naar de volgende kruising: links (Forthaarsweg), dan schuin links (Nijverdalseweg) en weer links (Eekhoornweg).

1968-R 'Gastarbeiders'

We noemen ze in dit jaar nog gastarbeiders. Iedereen gaat er vanuit dat ze maar een paar jaar zullen blijven. Een in veel opzichten verrassend jaar.

1991-R Kunstliefhebber

Holten en Rijssen hebben veel te danken aan hun doktoren. De een laat een waterleiding na de ander een kunstcollectie. De collectie van de Holtense huisarts Nagelhout is te bewonderen in het Kulturhus.

+

=

2001-R Samen verder

Een jaar vol primeurs en nieuwigheden. Door de een verwelkomd, door de ander verfoeid....

Einde themawandeling

Tenslotte...

Dit was een wandeling door het Holten en Rijssen uit vroeger tijden. Wat is eigenlijk de meest bijzondere, vreemde, verrassende of interessante ontdekking die je hebt gedaan?

Van jaarpal 2001 naar startpunt Jeurlinksweg:

1. Doorlopen naar rotonde.
2. Op rotonde rechtsaf: Dorpsstraat.
3. Na spoorwegviaduct op 2^e rotonde links: Oude Deventerweg.
4. 1^e weg rechts: Jeurlinksweg.

Je kunt het Wereldtijdpad steunen door voor € 5 donateur te worden op www.wereldtijdpad.nl

Colofon

© 2019 Stichting Wereldtijdpad

Deze themawandeling kwam tot stand in samenwerking met het Rijssens Museum en de Stichting Oudheidkamer Hoolt'n.

Samenstelling: Floor Looy

Research: Jan Eertink, Evert Jan Krouwel, Karen Pennewaard

Beeldresearch: Marion Bouwens, Alberta Dikkers, Dick Smit

Fotografie: Henk de Goeijen

Teksten over straat- en veldnamen: Werkgroep Genealogie van Oudheidkamer Hoolt'n

Projectmanagement: IKOconsult, Almelo

Fotoverantwoording:

Rijssens Museum: 1799, 1813, 1826b, 1844, 1864, 1888c, 1897a, 1918, 1925b, 1931a, 1931b.

Stichting Oudheidkamer Hoolt'n: 1829, 1835, 1851a, 1888a, 1903a, 1919, 1925a.

Stichting Pelmolen ter Horst: 1725b

Henk de Goeijen: 1725a, 1826a, 1888b, 1888a.

De uitgever heeft er naar gestreefd de rechten van derden zo goed mogelijk te regelen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich tot de uitgever wenden.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

De Stichting Wereldtijdpad aanvaardt geen enkele aansprakelijkheid voor schade als gevolg van niet of onjuiste vermelding van gegevens in deze uitgave. U kunt eventuele opmerkingen schriftelijk of per mail doorgeven aan de stichting.